

ענייני הגדה חלק א תשפ"א

הלכה הגדה של פסח והלבוב

איתא בספח"ק (אילה שלוחה פ' וארא) שד' פעמים כוס יין בגימטריא חירות, וכמו"כ איתא שג"פ לחם עני בגימטריא חירות. דהיינו שע"י מצוות הלילה שהם הכלים לאור של חירות היורד בלילה זו, זוכים לחירות. וי"ל שע"י המצה זוכים לחירות הגוף וע"י היין זוכים לחירות הנפש. וזה עבודת הלילה להגיע לחירות משעבוד הגוף והנפש של האדם הפרטי בלילה זו.

הלכות פסח סימן תעב

י"ג. (א) *אפלו¹⁵⁶ עני המתפרנס מן הצדקה (ב) ימכור מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו בשביל יין (ג) לארבע כוסות:

כתב המחבר (סימן תעב סעיף יג) אפילו עני המתפרנס מן הצדקה ימכור מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו בשביל יין לד' כוסות, ויש להעיר דהול"ל קודם ילוה ואח"כ ימכור לבושו, ולכאורה הסדר הוא הפוך מהמושג שלנו, כי לכאורה אם יבוא אחד לשאול מה לעשות שיהיה לו כסף לד' כוסות, הדבר ראשון היו אומרים שילווה כסף, לא היו אומרים לו מיד שימכור לבושו, ולמה בשו"ע הסדר הפוך.

כל ענין ארבע כוסות הוא ענין של חרות, חרות זה לא דמיונות של חרות, אלא שבן אדם צריך להיות במצב של בן חורין, והרי כתיב (משלי כב, ז) עבד לווה לאיש מלוה, ללות כסף עבור ארבע כוסות הוא סתירה מוחלטת לענין החרות של הארבע כוסות יין, ללוות כסף עבור ד' כוסות ולהיות משועבד לשני זה היפך המציאות של חירות. וממילא דבר ראשון ימכור את לבושו אבל שיהי' ברשות עצמו שיהי' בו חורין בלי להשתעבד לאף אחד.

הלכות הנקה סימן תרעא

א. (א) *צריך לזהר מאד בהדלקת נרות הנקה. (ב) *ואפלו¹³¹ עני המתפרנס מן הצדקה (ג) שואל או מוכר כסותו ולוקח שקן להדליק:

ויש מפרשים²⁴⁸ הגדה שהוא לשון

הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארץ מצרים, כמו שמתרגם בירושלמי הגדתי היום לה' אלהיך (דברים כו, ג) שבחית יומא דין²⁴⁹. וכן תרגמו רבינו סעדיה

ויאמר לאברהם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה

ויעבדו

מצרים את בני ישראל בפרך: וימררו את חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים וככל עבדה בשדה את כל עבדו אתם אשר עבדו בהם בפרך:

המאור שמות הגדול

א, יד: וימררו את חייהם בעבדה קשה וגו'.

הנה הנגינות של התיבות "וימררו את חייהם" הם 'קדמא ואולא', יש לבאר, דבא לרמוז מה שאמרו חז"ל (עין פסיקתא רבתי פרשה טו²) מפני מה לא היו ישראל במצרים רק רד"ו שנים, הא הגיורה היתה ד' מאות שנה, אלא משום דקושי השיעבוד השלים הזמן. וזהו שמרמו 'קדמא ואולא', רצה לומר, שקדמו ואולו קודם הזמן הקבוע, על ידי "וימררו את חייהם" בקושי השיעבוד, על ידי זה הקדימו לצאת קודם הזמן, וזהו 'קדמא ואולא' ממצרים.

הגדת הגיוני הלכה

והוא מה שאמר בעל ההגדה בריש ההגדה: "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים". היינו זה הלחם שאכלו ישראל בזמן שיעבודם במצרים. וכן פירש שם גם ר' יעקב עמדין⁷⁸: "לחמא עניא — שהוא מאכל עניים ועבדים שממהרין למלאכתן ואין מניחים אותם להמתין עד שיחמיץ פיתן כדרך בני חורין". ועל פי זה ביאר השל"ה את דברי רש"י על הפסוק "לחם עני"⁷⁹ — "לחם שמוכר את העני שנתענו במצרים". וגימטריה רומזת על זה; שכן זמן שיעבודם של ישראל במצרים היה מאתיים ועשר שנים, ובזה הזמן אכלו לחמא עניא. וגימטריה של לחמא עניא עולה מאתיים ועשר. לחמא = 79, עניא = 131, יחד 210.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. במאמר זה התקשו המפרשים⁷¹, וכי בארץ מצרים אכלו את המצה, והלא לא אכלוה אלא ביציאתם, שנאמר⁷²: "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגות מצות" וגו', ולחם חירות הוא ולא לחם עבדות — לחמא עניא?
אלא ביארו ספורנו⁷³ והשל"ה⁷⁴ הק', שהלחם שאכלו ישראל במצרים בזמן שיעבודם, היה לחם-מצה, מפני שלא היה להם זמן להמתין בעיסתם, שדחקו בהם המצרים לאפות עיסתם מהר.

בעל ארחות חיים⁷⁵ והאבודרהם⁷⁶ כתבו אף הם כיוצא בזה, והביאו את פירוש ה"ר יוסף האזובי בשם ראב"ע שהיה שבוי בהודו, ושוביו האכילוהו לחם מצה, ולא נתנו לו כלל לחם חמץ. ועשו כן, לפי שהמצה אינה מתעכלת מהר, ושווה בכני מעיים זמן הרבה, ויספיק ממנו מועט לזמן מרובה. וכך נהגו המצרים בבני ישראל בימי שיעבודם במצרים⁷⁷.